

Ποχάτοκ ποχάτκίβ

Nota Bene
N°39

«NOTA BENE»
випуск № 39
березень-квітень 2026

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА Ксенія Москаленко
ВЕРСТАЛЬНИЦЯ Поліна Власенко

РЕДАКТОРКИ Анастасія Заборовець
Кіра Даценко
Ксенія Москаленко
Поліна Сухенко

АВТОРИ Валерія Панкратова
Владислав Гавлицький
Єва Буняк
Єлизавета Дмитренко
Єлизавета Дроздова
Ксенія Москаленко
Ксенія Соловей
Марія Адаменко
Марія Погорелова
Христина Іванойко

ШЕФ-РЕДАКТОРКА Тетяна Фокіна

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ:

Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Б. Грінченка
Циклова комісія з видавничої справи, культури та української філології

Адреса редакції: проспект Л. Каденюка, 16 (Ю. Гагаріна) Київ, 02094.

Редакція може не поділяти авторські висловлювання в опублікованих статтях.

Використовуючи матеріали публікацій цього випуску, ви зобов'язуєтесь посилатися на «Nota Bene».

ЧИТАЙТЕ
У ВИПУСКУ:

Хто мешкає в українському лісі?.....	4
Страх чи повага: обаз відьми в українській традиції.....	6
Українські легенди про створення світу.....	8
П'ятірка жахів української міфології.....	10
Демонологія України: світ поза тим боком.....	12
Магія пелюсток: таємні коди рослин та загадка квітки папороті.....	18
Криниці, ліси і болота — місця, де живуть духи.....	20
Істоти з дитячим обличчям: потерчата, злидні та підмінки.....	22
Стрітення: де зустрічається зима з весною?.....	24
Новини.....	26

Хто мешкає в українському лісі?

Все почалося саме з лісу. В ліс приходили за допомогою – в пошуках їжі чи ліків. Деревам наші пращури надавали особливого міфічного значення. Ті легенди та перекази, що дійшли до нас, мали на меті пояснити незрозуміле, дати якимсь логічне визначення тому, що відбувається у хащі дерев.

Навколо мавок багато непорозумінь: все через велику кількість інтерпретацій. Наприклад, мультфільм «Мавка. Лісова пісня» хоч і гарний, проте чи варто давати хибне уявлення про такого важливого героя українського міфу?

Набагато кращим для ознайомлення є оригінальний твір Лесі Українки, або нова кіноадаптація під назвою «Мавка». Мавка зображується як неупокоєна душа, що закликає парубків у глибини аби лоскоче їх до смерті. І не оминають хоч і дрібні, проте важливі деталі, що характеризують образи мавок.

Потрібно віддати шану лісовику. Він – господар лісового царства. Ось хто дійсно дух-оборонець, хоронитель та захисник лісу.

Усі лісові звірі та духи вклоняються йому. Проте владою цією він не гордий. Ця істота справедлива, і карає лише за потреби.

Великою помилкою буде сплутати його з «лешим» – наш персонаж не зацікавлений у матеріальних благах, є одинаком, бездітним і неодруженим.

Пращури вірили, що чим дужчий ліс, тим сильніший і вільніший лісник. Вважалось, що за достатнього розміру лісу він набував достатньо енергії, щоб стати вільним. Людям, щоб увійти в ліс, потрібно було попрохати дозволу увійти: «Дух лісу, до тебе з добром прийшов. Дітям твоїм дари приніс. Дозволь володіння твої ступити...».

Уявіть собі маленький клубок пухнастого хутра, який звисає з гілляки. Уявили? Щойно ви дізнались, що в українському міфі існують такі милі створіння як Хухи.

Хухи – добрі лісові духи. Поведінкою дуже подібні до тварин. Пращури вважали, що нори вони облаштовують у коріннях дерев. На зиму впадають в сплячку, а явною ознакою весни було почути стукіт, писк, муркотіння, адже це свідчило про прокидання Хух.

Їх особливістю є змінення кольору свого хутра залежно від оточення. Якщо Хуха на траві, воно стане зеленим. На снігу – білим і так далі.

Хухи зазвичай стають видимими лише коли говорять до них. Проте Хухів здатні побачити лише люди з добрим серцем. Отже, якщо у вас вийшло уявити їх на початку, то є шанс, що ви саме така людина:)

Єва Буняк, 2 ВСР

Страх чи повага: образ відьми в українській традиції

Образ відьми в українській культурі походить від слова «відати» – «знати», що підкреслює її як носійку таємних знань, близьку до знахарки чи ворожки, але згодом набуло негативного відтінку. Цей образ є амбівалентним: відьма може як допомагати, так і шкодити.

Походження уявлення про відьом сягає дохристиянських часів, пов'язане з язичницькими волхвами жіночої статі, які виконували ритуали та мали таємні знання.

Відьом уявляли вищими за зростом, з гачкуватим носом, червоними плямами на обличчі чи похмурим поглядом, у зіницях видно перевернуте відображення. Родимі відьми мали хвіст, зрощені пальці чи заріст по хребту. Вони зберігали молодість і привабливість, на відміну від потворних європейських стереотипів. Учні відьми виходили вночі в білих сорочках з розпущеним волоссям, часто перетворювались на кішку, жабу чи клубок ниток.

Відьмам приписували контроль над погодою, викрадення молока в корів, лікування чи наведення хвороб за допомогою зілля з трав, гадання та вплив на духів. Вони літали на мітлі до Лисої гори на шабаші, керували тваринами, ставали невидимими чи проникали крізь шпарини. Родимі відьми могли бути добрими, вчені відьми – лише шкідливими.

Щоб виявити відьму використовували перевірки наявності хвоста чи потоплення. Також популярний методом була «четвергова свічка». Вважалось, що якщо прийти до церкви та тримати свічку запаленою під час читання 12-ти Євангелій у Чистий четвер то відьми стоять спиною до віттаря чи матимуть роги.

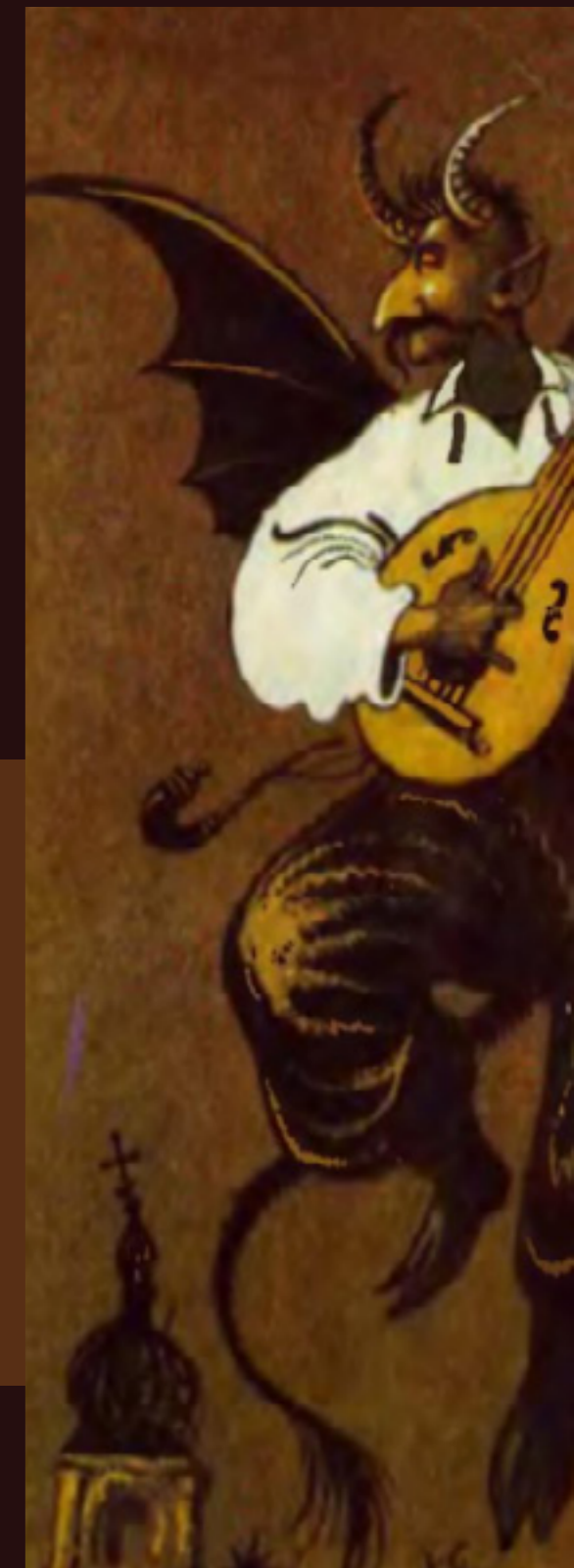
Відьми загрожували ключовим благам: викрадали молоко в корів, шерсть овець, яйця в курей чи сало в свиней, що могло призвести до голоду. Їх звинувачували в насланні хвороб, порчі продуктів та перетворюванні людей на вовкулак. Активізувалися на свята (Купала, Різдво, Великдень), коли з'являлись серед людей у подобі тварин чи взагалі ставали невидимими. Відьми керували погодою – град, посуха, повінь, пожежі, крадіжка зірок чи роси, що руйнували врожай. Передсмертні муки відьми лякали: душа не виходила легко, чорти катували, тому пробивали стелю чи клали ніж під голову. Навіть після смерті дух міг насилати лиха чи лякати, посилюючи страх перед невідомим.

Родимі відьми вважалися сильнішими в добрих справах: лікували травами, знімали порчу, відводили хвороби від худоби та людей, гадали на майбутнє. До них ходили по допомогу в бездітності, нещасливому коханні чи неврожаї, бо вірили в їхній зв'язок з природою та предками.

Зверталися переважно таємно, у скруті (хвороба, посуха, сварки), на свята, як Купало чи Щедрий вечір, пропонуючи плату (їжа, тканина). Повага зберігалася, якщо відьма інтегрувалася в громаду – відвідувала церкву, не крала молоко; українці уникали масових переслідувань, караючи лише за доведену шкоду. У містах роль еволюціонувала до «магічних консультанток» для побутових проблем.

Образ відьми в українській традиції є складним і суперечливим. Він поєднує в собі як страх перед надприродними силами та можливістю нашкодити людям, так і повагу до носійки таємних знань, пов'язаних із природою, лікуванням і передбаченням майбутнього.

Марія Адаменко, 1 ВСР

Українські легенди про створення світу

Питання про створення світу належить до числа таких, якими цікавилась людина за всіх часів і на всіх рівнях культури. Ось чому і цикл українських легенд відкривають саме легенди про світобудову.

В їх основу покладено загальноарійський міф, що знайшов відлуння навіть у космогонічних переказах американських індіців чипеваї; але на українському ґрунті він переплівся і з буддійськими, і з магометанськими, і з талмудистськими оповідями, з іранськими дуалістичними поглядами і особливо з апокрифічними легендами, що перейшли до нас із Візантії.

У другому томі «Записок о Южной Руси» П. Куліша (с. 31–32) вміщено «Міф про перший вік творіння»: «Колись, ще за першого віку, за старих людей, миша і горобець засіяли разом просо. Коли вони зжали просо, то стали ділитися, та й не помирилися. Стали вони битися, стало збиратися всяке птаство і всякі звірі. Як почали тоді битися птахи зі звірями, як почали битися, то птахи і подолали й перебили звірів. Та хоч і подолали, зате й самі побилися. Тільки один птах «вийнявся», який і добив усіх звірів. Дуже втомився він і сів на високому-високому дереві. Коли йде чоловік «бовкуном». Птах і просить того чоловіка: «Дай мені бика, — каже, — я його з'їм. Я в тебе задарма брати не хочу — заплачу за нього». Чоловік віддав. Птах з'їв бика й просить знову чоловіка: «Донеси мене, будь ласка, до моєї

хати». Несе його чоловік, несе, й заніс у страшні хащі. А він і каже: «Зачекай тут трохи — я тобі винесу платню». І виніс йому «царствечко» у золотому яечку, причому сказав: «Ти не розкривай цього яечка, коли ввійдеш у село, а розкрий де-небудь у полі, чи що». Чоловік не послухався птаха і розкрив яечко посеред шляху: аж тут, відтіль ярмарок такий, що Боже храни! Ходить чоловік поміж людей та й плаче. На його щастя, нагодився тут один подорожній, якого чоловік і став просити: «Зроби милість, чи не допоможеш ти мені зібрати все це та й закрити яечко!» Зібрали вони вдвох, закрили яечко, і пішов чоловік з тим «царствечком» додому: покаявся вже. І постало питання: «Звідкіля ж знову понабиралися звірі, після того як їх винищили птиці?» — «Це вже на другий вік повернуло: тоді Бог і людей, і всякої тварі розмножив».

Головним джерелом усіх українських легенд про створення світу є «відлучений» Апокаліпсис Іоанна Богослова, а ще ближче — «Бесіда трьох святителів» і «Сувій божественних книг», в яких викладено космогонічні відомості в дуалістичному дусі Ірану, точніше — космогонічне вчення гностико-богомільської ересі, місцями дещо згладжене біблійним поглядом.

Наведемо тут найхарактерніші з легенд, супроводжуючи їх відповідними довідками з фольклору в його сучасному стані. При цьому вважаємо за

потрібне зробити одне маленьке застереження, що в той час, як Ісуса Христа і Бога Духа Святого український народ уявляє собі в цілому абсолютно згідно з православним ученням, Бога Отця він уявляє під впливом, мабуть, іконографії — не інакше, як в образі святої людини (та саме усе ж Бога), старого, з великою сивою бородою, що живе в першому раю, створеному Ним особисто для Себе.

На чолі легенд про створення світу має бути поставлена легенда, записана в хуторі Малієві Харківської губернії Куп'янського повіту. В ній, вочевидь, дається взнаки вплив гностико-богомільського вчення про світобудову, за яким Бог є творцем лише вищого, духовного світу, а зримий світ, включаючи сюди й тіло людини, створений Сатанаїлом, що існував одвічно і являв собою втілення зла (До речі, у Біблії, у Старому Завіті, сказано, що тіло сотворив Бог: «І створив Господь Бог людину з пороку земного, і дихання життя вдихнув у ніздрі її» (Буття 2:7). — ред.).

Оскільки душу людини створено всеблагим Богом, а тіло — Сатанаїлом, то в людині точиться постійна боротьба між прагненнями душі до добра й потягами тіла до зла.

Спершу, «спервовіку», нічого не було, — говорить легенда, — ні Бога, ні людей, ні янголів; не було ні землі, ні неба, а було темно-темно. Саме в цей час явився Бог, і жив на повітрі. Ось Бог і задумав створити небо і землю. Спочатку створив небо, а затим зліз із неба додолу й створив землю. Тоді став з тіла творити людей, птахів і звірів; потім почав садовити дерева й траву. Нарешті поліз на небо й створив янголів. Сів на престолі і став царювати. Бог творив людей щодня потроху; творив він їх чотири дні, — і наповнилась людьми вся Земля. Землю з країв прив'язав мотузками.

Бог створив небо, землю, людей, весь світ — і не втомився. Хоч у книзі й сказано, що він відпочивав, але це неправда: Господь не втомиться, що б Він не робив — на те Він і Бог.

Єлизавета Дроздова, 3 ВСП

П'ятірка жахів української міфології

Українська міфологія, як у дохристиянські часи, так і після них, сповнена найдивовижнішими легендами, казками та міфами. Надзвичайні істоти, за переказами предків, населяли кожен куточок рідної землі: від будинку до озера, від лісу до болота – все було сповнено добрими чи злими потойбічними силами.

А від яких жахів української міфології стигне в жилах кров?

Вій – мабуть, найпопулярніший персонаж української міфології, що володіє довгими й густими віями, через які нічого не бачить. Коли його слуги з нечистої сили піднімають їх вилами чи гаками, Вій вбиває того, на кого погляне.

Годованець – симбіоз чорта й домовика (у Карпатах називали «домашнім чортом»). Але він не мешкав у кожній хаті, а з'являвся, якщо її зводили у «нечистому місці» або ж купили з уже «вигодованим». Вважалося, що годованець походив із душ померлих неохрещених дітей, яких таємно поховали на обійсті.

Упир в українській міфології – це не персонаж Едвард Каллен з «Сутінок», це були такі собі відьмаки, які насилали мор на худобу й посуху чи повінь на поля, а також пили людську кров і керували усім гаддям. Вважалося, що після смерті упирі стають ще небезпечнішими. Коли помирали упирі, надворі ставала пільма, підіймався такий вітер з бурею, що руйнував хати. Що ж до самої назви «упир», вона походила від слова «пир» («вогонь»), оскільки покійників за давніх часів кремували.

Песиголовці – мали вигляд людей з псячими головами, шкірою ведмедя, одним оком посередині та одним рогом. А також з одною рукою та ногою, що змушувало їх пересуватися по двоє, тримаючись одне за одного. Песиголовці, немов вампіри, пили людську кров і їли людей: спіймавши жертву, вони кидали її в яму й відгодовували різними ласощами: якщо могли намацати кістку, то годували далі, як ні – їли.

Мавка (нявка) від старослов'янського «навъ» – «мрець». За міфами ними ставали душі дівчат утоплениць чи дітей старше семи років, які померли неохрещеними. До речі, мавки бували й чоловічого роду – такі звалися нявкунами. Мавки заманювали молодих вівчарів, так, що ті «тратили цвіт», тобто сохли від кохання. Відрізнити мавку від людини просто: зазирніть в їхні очі без зіниць або погляньте на їхню спину з відкритими нутрощами. Попри це, мавки не вважалися однозначно злими духами. Є легенди про те, як вони допомагали заблукалому вибратися з лісу або рятували того, хто тоне. Але від мавок є й обереги: якщо вони затягнули вас у ліс – зніміть з себе сорочку й вдягніть її навиворіт.

Христина Іванойко, 3 ВСР

Демонологія України: світ поза тим боком

ЧОРТ

Чорт — один із найвідоміших персонажів української демонології, що має багато імен: сатана, дідько, лукавий, нечистий. Він уособлює нечисту силу, що шкодить людям, і пов'язаний зі страхом, блудом та вихором. Кажуть, що людину «чорт водить» або «чорт жениться», коли здіймається вихор. Улюблені місця перебування чорта — перехрестя, кладовища, покинуті будинки, смітники та зарості бузини. Його уявляють схожим на людину, але з чорною шерстю, рогами, хвостом, копитами та палаючими очима; він кульгає через відсутність п'яти. Чорт може ховати роги та хвіст, набираючи вигляду «пана», а також перекидатися на тварин. Народні перекази описують «чортівські гулянки», коли люди випадково потрапляють на демонічні веселощі. Хати захищали хрестами, а найбільший страх чорт відчуває перед блискавкою пророка Іллі. У фольклорі він часто постає кумедним і безталанним, якого люди можуть перехитрувати.

ВІДЬМА

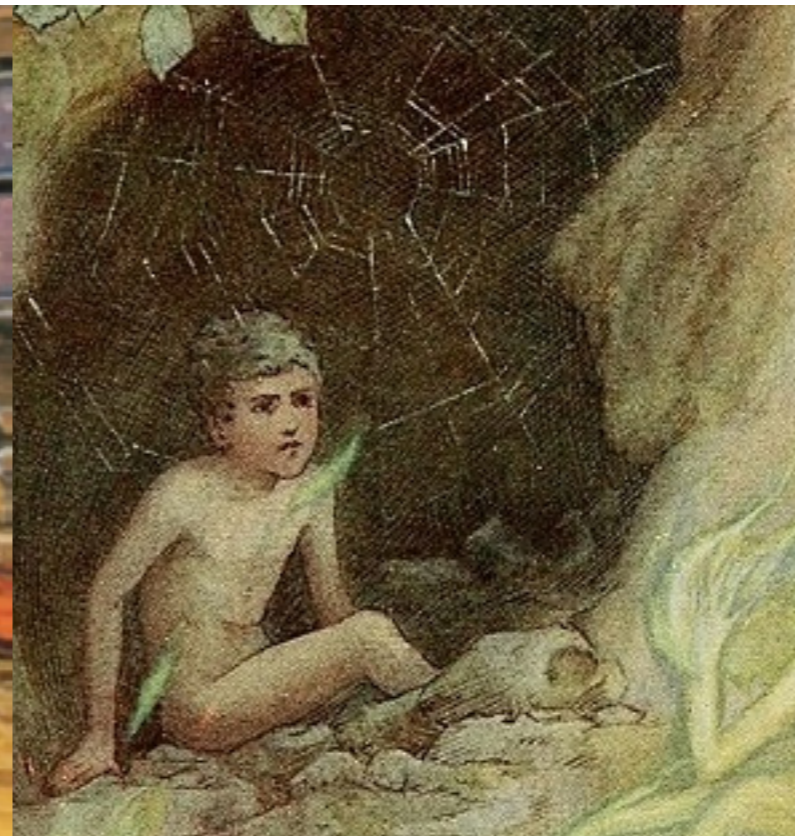
Відьма — жінка з надприродними здібностями, здатна шкодити людям. Її називають знахаркою, ворожицею, босурканею або опирицею; слово «відьма» походить від давньоруського відати — «знати». У XIX столітті відьми здебільшого асоціювалися зі злом. Існували «родимі» відьми, які народжувалися з даром, та «вчені», що набували його через навчання або союз із нечистою силою. Вроджені вважалися сильнішими, а вчені — більш жорстокими. Їх впізнавали за маленьким хвостом, фізичними вадами чи незвичними рисами обличчя. Відьми могли перекидатися на тварин або предмети та літати на шабаші. Однією з їхніх здібностей було викрадення або псування молока, особливо на свята Юрія чи Івана Купала. Для захисту використовували сіль, свячену воду, мак-видюк і гострі предмети. Вірили, що відьми залишають «закрутки» на житі та можуть насилати хвороби, неврожай чи смерть.

ВОВКУЛАК

Вовкулак, або перевидник, — перевертень, здатний ставати вовком. Назву трактують як «вовча шкіра», а вірування у таких істот має давнє коріння. Здатність перетворюватися приписували воїнам і козакам-характерникам, серед яких був і Іван Сірко. Перетворення могло відбуватися через власні здібності або накладене закляття, при цьому істота зберігала певні

напівлюдські риси. Процес асоціювали з переходом межі або використанням зачарованого пояса, а повернення до людської подоби пов'язували з повторенням зворотної дії або споживанням хліба та вимовлянням імені. Надійних способів захисту майже не існувало, тому люди приховували свої імена від чаклунів.

ДОМОВИК

Домовик — домашній дух, згадки про якого датуються кінцем XIV століття. Його походження пов'язували з душами померлих предків або духом небіжчика, що залишався у домі до сорокового дня. Домовика уявляли невидимим, але подекуди — як тінь господаря, його двійника або

маленького волохатого діда. У вигляді тварини він поставав у подібі kota чи собаки. Найактивнішою порою вважали вечір і ніч. Він охороняв дбайливих господарів; задля прихильності йому залишали частування та підтримували порядок у хаті.

ПОТЕРЧА

Потерчата — душі дітей, які померли відразу після народження або були вбиті матір'ю. Їх могли «охрестити» баба-повитуха або мати, іноді використовуючи пісок чи землю замість води. Якщо дитину не охрестили, її душа «просилася» й могла проявлятися як плач, зоря, пташка чи вогник. При символічному охрещенні давали «крижмо»

(хустинку з речами чи грошима) і говорили: «Як хлопець — Адам, а як дівчина — Єва». Душу потерчати могли почути лише побожні та щасливі люди. Якщо встигнути охрестити таку душу до семи років, вона ставала ангелом, інакше — переходила «у чорти».

МАВКА

Мавки, або нявки, — лісові духи, близькі до русалок. Мають чоловічий відповідник — нявкуна. Походять від померлих неохрещених дітей, подібно до потерчат. Назви «мавка» чи «нявка» виводять від старослов'янського «навъ» (мрець) або звуконаслідування «мав-мав». Це дівчата із зеленим волоссям, у яких зі спини видно нутрощі. Мавки

ж уявлялися маленькими, «як лялечки». Вони танцюють на галявинах — ігровищах чи данцовищах, де після цього трава не росте. Також вірили, що вони висаджують квіти, які першими зеленіють після зими. Мавки заманюють молодих вівчарів, через що ті слабшають і «сохнуть» від кохання.

РУСАЛКА

Русалки — душі померлих дівчат, особливо утоплениць або тих, хто пішов із життя на Троєцькому тижні. Бачити їх можуть діти та праведні люди. Це дівчата в білому або весільному вбранні, з волошковими вінками, або ж істоти у вигляді напівдівчини-напівптаха. Русалки рідко з'являються поодиночі: вони танцюють, рвуть

квіти, ходять гуртом («рійком» чи «клином»). У Русальний тиждень існувала низка заборон: не купатися, не спати в полі, не прати й не шити, щоб не розгнівати духів. Після тижня русалок «проводжали» на кладовище або за село, пускаючи вінки на воду чи вогнище. На хати клали зелене гілля як оберіг.

ГОДОВАНЕЦЬ

Годованець — дух-збагачувач, своєрідний симбіоз чорта й домовика, поширений у Карпатах. Його називали хованцем, допоміжником, щасливцем, підхалупником, засідичем, Федем, а через ототожнення з дияволом — нечистим. Міг з'явитися на «нечистому місці» або разом із речами, де дух уже мешкав. Його отримували через купівлю або «викохування» зі зноски (маленького яйця). Щоб зносок перетворився на годованця, його носили під лівою пахвою сім або дев'ять днів. Годованець найчастіше мав подобу kota, але міг з'являтися як маленький чоловічок у чорному або в подобі господаря; іноді як «панок», що курить люльку. Проявлявся він увечері чи опівночі, мешкав на горищі, у кутку, сіннику або коморі. Власник міг швидко розбагатіти, бо дух допомагав у господарстві та підкидав гроші, проте розсерджений годованець жорстоко мстився: родина хворіла, а господарство занепадало. Позбутися його вкрай важко: хату обливали ропою, кропили свяченою водою або зверталися до «вродженого» упиря.

Марія Погорелова, 3 ВСР

Магія пелюсток: таємні коди рослин та загадка квітки папороті

З давніх-давен природа для людей була не просто декорацією, а живою силою. Рослини вважали оберегами, провідниками у майбутнє та навіть інструментами для захисту від злих духів. Тож, яку магію приховують звичайні квіти та чи реально знайти легендарний цвіт папороті.

Кожна квітка в українській культурі — це окреме послання. Особливо яскраво це проявлялося у вінку, який мав складатися рівно з 12 квіток. Це була справжня енергетична система захисту. Мак — символ нескінченності всесвіту та пам'яті. Вірили, що він охороняє дім від зурочень. Барвінок — знак вічного кохання та стійкості, адже він зеленіє навіть під снігом. Деревій — квітка нескореності, що дарує здоров'я. Його вплітали у вінок першим. Ромашка — символ дівочої чистоти, що приносить душевний спокій. Мальва — оберіг роду, який охороняє духовне коріння сім'ї.

Флоріографія — це мова квітів, де кожна рослина має своє символічне значення. Вона дозволяла таємно висловлювати почуття, які не можна було вимовити вголос. Деякі трави вважалися магічними інструментами

для зв'язку з невидимим світом. Полин — найсильніша антидемонічна трава. Гілочку вішали над дверима від поганих людей, а під подушкою він нібито викликав віщі сни. Люди вірили, що сон-трава має силу «присипляти» зло. Якщо покласти її під голову на ніч, можна було побачити своє майбутнє. М'яту називали «травою гостинності». Нею протирали столи, щоб розмова з гостями була приємною, а атмосфера в домі — доброю.

Найбільша загадка фольклору — квітка папороті, що розпускається лише на мить у ніч на Івана Купала. Кажуть, той, хто її знайде, розумітиме мову тварин та бачитиме крізь землю всі скарби. Чи можливо її знайти? З точки зору ботаніки — ні. Папороті розмножуються спорами й біологічно не здатні цвісти. Те, що іноді приймають за «квітку», — це рідкісний вид папороті — гронянка. Її спороносна частина схожа на видовжене суцвіття, але вона не світиться і не дає надздібностей. То звідки легенда? Ймовірно, «магічне світло» в нічному лісі — це світлячки або фосфоресцентні гриби. Але сама подорож у нічний ліс за дивом — це вже магія!

Реальні «дива» природи:

Деякі рослини здаються магічними без жодних легенд:

- Неопалима купина (ясенець): у спеку виділяє стільки ефірних олій, що може спалахнути від сірника, залишаючись цілою.
- Цикорій (Петрів батіг): квіти працюють як природний годинник, розкриваючись і закриваючись в один і той самий час щодня.

Магія квітів — це поєднання спостережливості наших предків та неймовірної різноманітності природи.

Ксенія Соловей, 1 ВСР

Криниці, ліси і болота – місця, де живуть духи

Українська міфологія здавна була тісно пов'язана з природою. Для наших предків ліси, річки, криниці та болота були не просто частиною довкілля, а живим світом, у якому мешкають різні духи та надприродні істоти. Люди вірили, що кожне таке місце має свого господаря, якого потрібно поважати і не гнівати. Саме тому в народі виникло багато легенд, переказів і застережень, пов'язаних із різними місцями.

Особливе місце у народних віруваннях займали криниці. У давні часи криниця була джерелом життя для села, адже саме з неї брали воду для пиття, приготування їжі та інших господарських потреб. Воду вважали священною, тому біля криниці поводитися дуже обережно і шанобливо. За народними уявленнями, у воді могли жити духи. Наприклад, Криничник, який вважався головним «господарем» колодязя. Його уявляли як духа-опікуна, який стежить за чистотою води та оберігає джерело. Вірили, що в кожній криниці живе свій «дід», і якщо він гнівається, вода може піти чи зіпсуватися.

Не менш загадковим місцем у народній уяві був ліс. Колись густі ліси вкривали значну частину українських земель, і люди не завжди почувалися там у безпеці. Нявка, Чугайстер, Лихо – що там тільки не водилося. Так само виникла віра в Лісовика – духа і господаря лісу. За легендами, лісовик міг змінювати свій вигляд: іноді він з'являвся, як старий чоловік, а іноді – як велетень, майже однакової висоти з деревами. Його головним обов'язком було охороняти ліс і тварин. Якщо людина поводитися в лісі нечемно, ламала дерева без потреби або галасувала, лісовик міг її заплутати й змусити довго блукати серед дерев. Саме тому в народі існували правила поведінки в лісі: не можна кричати, смітити або нищити природу.

Окремою небезпекою вважалися болота. Вони лякали людей густими туманами, темною водою та трясовиною, у якій легко можна заблукати або навіть загинути. У народних віруваннях болота були місцем, де живуть духи та нечиста сила. Одним із таких духів був Болотяник – істота, яка нібито заманювала людей до себе. Його уявляли темною постаттю,

вкритою мулом і водоростями. Інколи на болотах бачили дивні мерехтливі вогники. У народі їх називали блукаючими вогнями і вірили, що вони можуть збивати мандрівників зі шляху, заводячи їх у небезпечні місця.

Такі вірування були не лише спробою пояснити незрозумілі явища природи, а й способом навчити людей обережності та поваги до довкілля. Наші предки розуміли, що природа сильніша за людину, тому ставилися до неї з пошаною. Легенди про духів криниць, лісів і боліт передавалися з покоління в покоління, формуючи уявлення людей про світ. Сьогодні ми сприймаємо ці історії як частину фольклору та культурної спадщини, але вони й досі нагадують про давній зв'язок людини з природою та про те, наскільки важливо берегти навколишній світ.

Єлизавета Дмитренко, 3 ВСР

Істоти з дитячим обличчям: потерчата, злидні та підмінки

Міфологія українського народу зберігає чимало образів істот, пов'язаних із образом дитини. Серед них особливе місце займають потерчата, злидні та підмінки – створіння, що поєднують у собі дитячу невинність і водночас щось тривожне та надприродне. У народних віруваннях ці істоти пояснювали незрозумілі події, нещастя чи зміни в житті людей. Через такі образи наші предки намагалися осмислити свої страхи, пов'язані з народженням та вихованням дітей.

Потерча – це міфічна постать, на яку перетворюється дитина, що народилася мертвою або ж померла неохрещеною. У давнину вважали, що потерчата здатні допомагати своїй родині під час небезпеки, але це було рідкістю. Загалом утвердилася думка, що вони приносять зло і негаразди.

Душа дитини не могла зазнати спокою, а її плач над могилою людям нагадував жаб'яче кумкання. Той, хто його почув, повинен був кинути хустину, промовити: «Іван і Марія! Хрещу тебе в ім'я Отця, Сина та Святого Духа. Амінь», – і назвати ім'я дитини. Тобто охрестити її. Завдяки цьому загублена душа перетворювалася у янгола і знаходила спокій, на який вона заслуговувала.

Якщо ж вірити народним сказанням, то потерча можна було врятувати за сім років після його смерті. Потім воно перетворювалося на чорта, тобто його душа віддавалася світу демонів.

Злидні в народних уявленнях були маленькими, майже карликовими істотами, уособленням бідності й неволі. Злидні вважалися дітьми самої Недолі, що приносили нестатки та втрати.

Згідно з віруваннями, злидні жили у запічку або під піччю. Піч в українській хаті була серцем дому, місцем тепла, затишку й достатку, де мав би мешкати домовик, який вважався охоронцем родини. Якщо ж там оселялися злидні, це означало, що в домі порушено гармонію.

Щоб уберегтися від них, люди плели оберегові вінки з останніх польових трав і квітів та зберігали їх у хаті. Вважалося, що ці рослини, напоєні сонцем і землею, мають силу захищати оселю від бідності та лихого долі.

Підмінок (одміна, обміна) у народних віруваннях був дитиною нечистої сили, підкинутою в родину замість викраденого немовляти. Вважалося, що підміну могли здійснити богинки, мамуни, русалки, полудниці чи інші потойбічні істоти.

Таку дитину описували як незвичайну: з непропорційно великою головою, худими викривленими кінцівками, постійним плачем і вередливістю. Люди вірили, що підмінок довго не говорить, не вчиться ходити та росте відлюдкуватим, а згодом

зникає, повертаючись у «свій» світ. Існували й повір'я про те, як нібито можна було повернути справжню дитину. Ці обряди передбачали побиття дитини різками. Це дозволялося робити лише матері, знахарці, пастухові або хлопчикові, народженому поза шлюбом. Місце й час також мали значення – це міг бути поріг хати, перехрестя, межа поля чи вечірній захід сонця.

Щоб уберегти немовля від можливої підміни, йому зав'язували червоний шнурок або надягали червону шапочку, не залишали без нагляду, обкурювали колиску травами-оберегами. Підмінки символізували давні страхи й спроби пояснити незрозумілі хвороби чи особливості розвитку дітей.

Отже, образи потерчат, злиднів і підмінків відображають глибокі страхи наших предків перед смертю, хворобами та бідністю. Через міфологічні пояснення люди намагалися зрозуміти те, чого не могли науково пояснити. Водночас ці вірування демонструють, яким складним і суперечливим був світогляд минулого, де поряд із прагненням захистити родину існували уявлення, що сьогодні сприймаються як жорстокі. Такі образи допомагають нам краще зрозуміти історію народної культури та зміни в ставленні до дитини й людського життя.

Валерія Панкратова, 1 ВСР

Стрітення: де зустрічається зима з весною?

Стрітення – одне з дванадцяти найважливіших християнських свят, яке увібрало в себе одразу кілька культурних шарів: церковний та дохристиянський. Саме тому традиції цього дня настільки тісно переплелися, що віднайти першопочаткове коріння багатьох обрядів сьогодні майже неможливо. Християнські канони органічно наклалися на давні народні уявлення, створивши унікальний сплав віри та звичаю.

Історія походження свята сягає давньої єврейської традиції, за якою жінка, що народила дитину, мала через певну кількість днів принести жертву Богу (голуба, горлицю або ж ягня), щоб очиститись. Згідно з євангельською традицією, на сороковий день після Різдва усе Святе Сімейство пішло принести дитину до Єрусалимського храму. Там їх зустрів праведний Симеон. Йому Святий Дух (коли той переписував П'ятикнижжя Мойсеєве і, думаючи, що в передбаченні допущено помилку, вирішив змінити «Діва» на «дружина») провістив, що він не помре, поки не побачить Месію, народженого Дівою. Цю подію символічно називають перетином Старого і Нового Завітів.

За давніми українськими уявленнями, саме в цей день зустрічалися Зима й Весна як дві протиборчі, але дуже важливі сили. Ще з дохристиянських часів наш народ зберіг у пам'яті свої назви цього дня: Громниці (Громниця), Зимобор, Стрічення – кожна з них виражала особливе сприйняття свята.

Особливо уважно тоді стежили за погодою, адже саме вона пророкувала, чи буде рік врожайним. Народ оповив цей день безліччю

прикмет та звичаїв. Ясна та тепла погода – рання весна, а з нею і добрий урожай наприкінці літа. Натомість відлига, заметіль або зоряне небо в ніч проти Стрітення віщували пізню й дощову весну. Цікавими були прикмети на Львівщині. Як зазначає етнограф Олександр Васянович, місцеві відчайдухи спостерігали: якщо з барлога вийде ведмідь і не повернеться назад, то весна буде скорою і теплою. Схожа традиція, але більш безпечна, є в Америці – День бабака, який теж календарно пов'язаний зі Стрітенням.

Були на Стрітення й свої забави: ворожили на погоду й майбутнє збіжжя, співали пісень та колядок про зустріч стихій. Часто молодь влаштовувала театралізовані сценки,

що нагадували боротьбу між лиходійкою-Зимою і довгожданою Весною. В деяких регіонах України готували пісню вечерю та коржі з медом, що символізували прісні залишки минулого та солодке майбуття.

Та все ж головним атрибутом свята залишалася громнична, або ж стрітенська свічка, яку освячували в церкві. Повернувшись додому, господарі обходили з нею оселю – зовні й усередині. Вірили, що це захищає дім від блискавки, грому, граду, негоди, нечистої сили й лихого ока. Ці свічки зберігали на покутті біля ікон протягом усього року, запалюючи лише в найкритичніші моменти: під час сильної недуги, пологів, для освячення оселі чи у великі свята. Також її давали в руки померлому, адже вона символізує вогонь-дороговказ для душі при житті й після смерті.

У цей день освячували й воду, яка, за народними віруваннями, набувала особливих цілющих властивостей. Зберігали її у великих ємностях і використовували протягом року для лікування різноманітних хвороб.

Владислав Гавлицький, 1 ВСР

Новини коледжу

16 лютого, у День Єднання, студенти коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка переглянули документальний фільм 20 днів у Маріуполі Мстислава Чернова, що став емоційно сильним досвідом осмислення трагедії Маріуполя та цінності правди під час війни.

24 лютого студенти спеціальності «Журналістика» відвідали фотовиставку «...а завтра була війна» Романа Ратушного, яка через повсякденні образи передає атмосферу України напередодні повномасштабного вторгнення.

Студенти коледжу також відвідали Національний військово-медичний клінічний центр «Головний військовий клінічний госпіталь», висловивши підтримку та вдячність українським захисникам і захисницям.

9 березня, до дня народження Тараса Шевченка, відбувся відеоеклекторій про сучасне осмислення його спадщини, а також презентація студентського анімаційного фільму «Fate».

16 березня в укритті коледжу пройшла зустріч із представниками патрульної поліції, присвячена протидії вербуванню підлітків: студенти дізналися, як розпізнавати загрози та діяти у небезпечних ситуаціях.

24 березня команда коледжу здобула перемогу у фестивалі «Калейдоскоп культур», який об'єднав студентів у презентації традицій, мистецтва та кухні різних країн навіть в умовах повітряної небезпеки.

25 березня у коледжі відбувся День відкритих дверей, що зібрав понад 200 вступників і став простором

живого спілкування, знайомства зі спеціальностями та атмосферою навчання.

1 квітня, у всесвітній день сміху, команда коледжу взяла участь в загальноуніверситетському фестивалі «GrinH Improv fest» за посіли почесне друге місце!

7 квітня запрацювала виставка «Орнамент. Символ. Віра.», були представлені фрески та писанки виконані студентами спеціальності «Образотворче мистецтво».

21 квітня відбувся день коледжу! Щороку цей день об'єднує викладачів, студентів, випускників та майбутніх абітурієнтів: пісні, танці, майстер-класи від студентів спеціальності «Образотворче мистецтво» та «Графічний дизайн» та лекції від запрошених гостей. Також, відбувся День відкритих дверей, де учнівська молодь Києва могла детальніше ознайомитись з коледжем.

Ксенія Москаленко

**н
ю**

**Ви догортали до кінця!
Редколегія «Nota Bene» дякує за підтримку!
Слава Україні!**

nota_bene.fku